

L'IMPACTE DE LES ONGD ALS PAÏSOS DEL SUD

Francisco Montalbán

Subdirector General en Cap de l'Oficina de Planificació i Avaluació. Secretaria d'Estat de Cooperació Internacional i per a Iberoamèrica

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

El tema de la intervenció que he preparat és l'impacte dels projectes de les ONG als països del Sud. I utilitzant potser com a excusa la referència a l'eficàcia, a l'impacte, a la contribució als processos de desenvolupament dels projectes finançats per les ONG en els països en vies de desenvolupament, m'agradaria fer una consideració més global, més genèrica, sobre el paper de la cooperació en general i de les ONG en particular en els processos polítics i de desenvolupament dels múltiples països que al Sud lluiten per sortir de la situació de pobresa, de misèria i de subdesenvolupament en general.

Abans de començar aquesta presentació general i oberta, i amb l'ànim de provocar comentaris crítics i opinions, vull iniciar exposant breument quina és la meua postura sobre el tema que tractaré, amb l'ànim també de que s'interpreti el que diré, i algunes expressions que precisament estan presentades amb ànim crític s'entenguin dins un context global, de consideració de la cooperació com un factor necessari, imprescindible, positiu, en els processos de desenvolupament.

Crec que hi ha una certa proliferació de postures molt cíniques o molt escèptiques respecte el punt de vista de la cooperació, així, la cooperació en general ajuda a entorpir els processos de desenvolupament. Jo crec que la cooperació guiada per un debat ètic, per un impuls solidari, no ha d'amagar el fet de la complexitat de la tasca a la qual s'enfronta i, per tant, crec que és necessari, a l'hora de considerar el paper en general de la cooperació i molt especialment el paper de les ONG, d'una forma crítica, portant la crítica fins aquell punt que ens sembli adequat.

Crec que estan apareixent llibres teòrics i documents polítics de gran rellevància i m'agradaria fer referència, tot i que sigui breument, als plantejaments del Llibre Blanc britànic sobre la cooperació. Llibre Blanc llançat pel govern laborista i amb les idees del qual, amb els criteris del qual, bàsicament coincideixo, en el sentit de plantejar la tasca de cooperació com una tasca complexa però al mateix temps com una tasca en la qual el paper dels Estats, de les societats, dels països del Nord, pot representar un paper essencial.

El Llibre Blanc britànic està fundat sobre una doble idea, solidaritat per una banda, però també la idea d'interès mutu, interdependència. Diu la Secretària britànica de Desenvolupament, Claire Short, precisament en el pròleg al Llibre Blanc britànic, que "en la lluita per aconseguir el desenvolupament sostenible d'aquest planeta podem triomfar. Els èxits globals del desenvolupament en recents dècades han estat notables. La gent viu més, menys dones moren en els parts i menys nens moren per malalties que es poden prevenir. Però el nombre de persones en estat de pobresa continua creixent. Tots tenim una obligació moral d'estendre la mà als pobres i necessitats, però també hem de, en benefici dels nostres fills i néts, fer front a aquests problemes com una qüestió urgent". Crec que és una presa de postura raonable i que, a més, lluny

d'allunyar de la cooperació a entorns socials els suma a aquest esforç que, per descomptat això no ho dubta ningú, és immens.

En les meves paraules intentaré, juntament a aquesta idea de la complexitat, algunes vies, almenys les vies que des de la cooperació espanyola estem intentant posar en marxa, i vull introduir també en tota la seva complexitat l'element polític, ideològic, a l'hora de jutjar el paper de la cooperació i el paper, més en concret, de les Organitzacions No Governamentals en processos de desenvolupament autòctons.

He dividit la intervenció en cinc parts. En primer lloc vull presentar unes grans línies sobre la política de cooperació. En segon lloc, un quadre general de quin pot ser un esquema ideal de cooperació que incrementi l'eficàcia, l'impacte i la utilitat dels projectes. En tercer lloc vull integrar el paper de les ONG, almenys amb una referència a les grans xifres dins el paper global de l'ajuda oficial al desenvolupament espanyola. En quart lloc faré referència a alguns problemes d'eficàcia, sense ànim exhaustiu, simplement una presentació d'alguns dels problemes, dels inconvenients, que la cooperació està trobant. I m'agradaria finalitzar, sense arribar a conclusions perquè crec que més aviat i probablement en el debat puguem anar avançant en algunes, jo no vull arribar a conclusions més enllà del que és la meva opinió personal sobre el tema. Hi ha algunes referències específiques d'autors, d'escriptors, d'intel·lectuals de països receptors de la cooperació, que jo crec que és el criteri que sempre hem de mantenir al cap, quin és el punt de vista, l'opinió dels Estats receptors, de les poblacions beneficiàries, respecte la cooperació.

Unes breus consideracions, en primer lloc, sobre la política de cooperació en aquest entorn canviant internacional, de noves aliances, de noves línies sobretot de cooperació i conflicte entre els països i entre les societats.

Crec que tots els països es van adaptant progressivament a nous reptes en un marc, s'ha repetit mil vegades, de progressiva globalització. Una globalització que es pot incloure com una consideració valorativa —és bona o és dolenta— però que indubtablement és un factor al qual s'enfronta qualsevol que observi, que consideri l'evolució dels esdeveniments en aquest món complex que va sorgint després de la caiguda del sistema socialista, del Mur de Berlín, de l'esquema de blocs.

Crec que s'estan formant unes noves línies d'interès mutu entre països i entre societats, i aquestes línies de relació entre societats, entre nous actors, es van integrant en un esquema teòric també molt innovador sobre quines poden ser, han de ser, les pautes de la lluita contra el subdesenvolupament econòmic i social i quines han de ser les polítiques idònies per vèncer-lo.

Indubtablement els debats que dominen actualment aquest entorn teòric del subdesenvolupament se centren en el paper de les polítiques neoliberals d'ajust, el paper de l'Estat i els processos de democratització i transició, el respecte als drets humans, el dret d'intervenció humanitària... La identificació, en definitiva, de la sendera òptima cap el desenvolupament no és senzilla. Per una banda hi ha aquestes consideracions teòriques, consideracions també tècniques, sobre la identificació adequada dels obstacles estratègics al desenvolupament, però també sorgeixen sovint postures ideològiques que matisen totes les anteriors i que introdueixen major complexitat en tot l'anàlisi del procés. En definitiva, s'està intentant esbrinar per què i com països concrets aconsegueixen canalitzar els seus sistemes econòmics cap el creixement sostingut i equitatiu i com aquest creixement de les economies es va plasmanent, es va convertint, a mig termini, en una millora generalitzada del nivell de vida de la població.

Ens trobem, per tant, en un àmbit de contrast entre model d'èxit i experiments fracassats on tenen lloc tota mena d'argumentacions sobre la cooperació. Per una

banda apareix l'exigència de solidaritat com un deure ètic però, en ocasions, segueixen sorgint consideracions de la cooperació com intromissions de tipus neoimperialista en esquemes autòctons de desenvolupament que haurien, es diu, de ser dirigits per les pròpies poblacions i pels seus governs. Hi ha nous problemes de seguretat, noves qüestions que van sorgint i que determinen de forma creixent polítiques exteriors de països entorn a qüestions com el medi ambient, les migracions i la droga, de els quals tant es parla.

Existeix a més una creixent presència de nous actors que no participaven en l'execució i que ara mateix no només tenen un pes creixent en l'execució dels projectes sinó que a més, és necessari insistir-hi, realment dirigeixen la perspectiva de l'opinió pública en un entorn en el qual la premsa, els grans mitjans de comunicació, tenen un paper molt reforçat.

En definitiva, ens trobem davant uns reptes de gran envergadura, que precisament les grans crisis humanitàries recents no han fet sinó reforçar. Fins fa poc aquestes grans crisis humanitàries en països remots només eren conegudes per persones precisament en l'entorn d'aquests països. L'arribada dels mitjans de comunicació pràcticament ens presenta en directe les crisis de Iugoslàvia, dels Grans Llacs, com fa pocs anys van ser els enfrontaments civils a Centreamèrica. La pregunta, en definitiva, de les poblacions, dels electorats, de la societat civil, és per què passen aquests drames i com es poden intentar evitar aquestes grans tragèdies humanitàries que passen una i altra vegada, que cada vegada que passen tota la societat es fa vots per intentar que s'evitin en el futur, i que malauradament segueixen existint.

Probablement és l'únic punt d'acord generalitzat en tota la teoria sobre el desenvolupament, fins i tot tant entre els partidaris de l'ajuda oficial al desenvolupament com en veus crítiques que fins fa uns anys no existien però que ara, en l'entorn de la fatiga de la cooperació, de l'escepticisme sobre la cooperació, comencen a sentir-se. Potser l'element central de tots aquests plantejaments, el punt de vista que els uneix a tots ells, és la necessitat imperiosa a totes les societats del Sud que existeixin uns recursos addicionals amb els quals finançar processos autònoms de desenvolupament. En definitiva, crec que és convenient reconduir una gran quantitat de qüestions ideològiques i teòriques a una consideració de polítiques públiques. Un Estat en una situació de subdesenvolupament ha d'intentar, a partir de les decisions del seu govern –consensuades amb les societats-, ha d'intentar posar en marxa un ventall de polítiques públiques en els sectors que consideri prioritaris i en aquells sectors que, de forma molt clara, estableixen el fre, l'obstacle, al desenvolupament. Per posar en marxa aquestes polítiques públiques compten amb recursos propis, amb l'estalvi intern, compten amb la capacitat d'endeutament, compten amb el mecanisme d'intercanvis comercials i d'inversions productives que vénen de l'exterior, però probablement tot això no és suficient i és aquí on ha de jugar un paper l'ajuda oficial al desenvolupament. Recursos suplementaris, recursos addicionals per a polítiques adequades, públiques, orientades a resoldre els problemes econòmics i a millorar el nivell de vida de les poblacions.

Aquest tema, de totes maneres, tampoc és necessàriament abordat de forma unànime. No falta qui considera que l'ajuda oficial al desenvolupament distorsiona l'assignació de recursos òptima i entorpeix el disseny de desenvolupament que ha de ser establert de forma autònoma pels propis Estats, del país receptor, amb el paper del mercat, de l'assignació per oferta i demanda de recursos, que es consideri adequat segons la pròpia visió política o ideològica del govern que la dirigeix. Però crec que fins i tot en aquests casos extrems, i després m'agradaria tornar sobre aquesta qüestió, l'eventual paper de la cooperació com a distorsió d'una assignació de recursos òptima, fins i tot en aquests casos sempre es considera o s'insisteix en què la cooperació, l'ajuda oficial externa, té un paper a representar.

No es tracta, òbviament, només de la quantitat sinó també de la qualitat, és un tema que es repeteix una i altra vegada en els plantejaments més innovadors sobre cooperació. Fa falta un determinat volum de flux de recursos, però també és necessari realitzar un afinament molt sofisticat de quins han de ser els àmbits als quals aquests recursos, per definició escassos, hi han d'anar dirigits i com s'aconsegueix que l'impacte dels projectes de cooperació es multipliqui de la manera més àgil i més eficaç possible.

Amb tot aquest plantejament, crec que es va construir una visió de la cooperació en la qual indubtablement hi ha un element ètic, de solidaritat i, en definitiva, expressió del desig de les societats dels països donants de col·laborar en la sortida de la pobresa, de situacions terribles de misèria, de les poblacions dels països receptors. Però, per tot el que he dit, he d'insistir en què aquesta aproximació, aquest enfocament, ha de ser un enfocament molt sofisticat, molt tècnic, ha d'allunyar-se del que és un deure ètic genèric, que per descomptat es dona per sobreentès, ha d'allunyar-se el voluntarisme i hem d'introduir-nos en una tasca de gran complexitat i, en definitiva, de gran complexitat perquè si el treball del desenvolupament fos un treball senzill, simple, la veritat és que no abastaria a immenses capes de la població mundial.

S'ha de fugir també de la rigidesa en els plantejaments, perquè els mateixos enfocaments de teoria econòmica i de construcció institucional han variat molt en aquests temps i, en concret abans ho mencionava, el paper de l'Estat no és vist de la mateixa manera en el moment de les independències africanes que a l'actualitat. Tot és discutible però el que sí és cert és que moltes aportacions crítiques precisament han situat els mecanismes d'acció dels governs en un punt de vista probablement més ponderat del que era fa uns anys, per això les consideracions teòriques i pràctiques de la cooperació han de fugir d'un entorn de rigidesa i han d'aproximar-se amb obertura, amb flexibilitat i amb afany crític a totes aquestes qüestions. I jo crec que es tracta d'una objectiu assolible. S'insisteix en aquests autors, en aquests països que recullen el criteri de la fatiga de l'ajuda que, per exemple si anem a l'entorn africà, a la zona més dura de subdesenvolupament a l'Àfrica, la zona del Sahel, malgrat que alguns d'aquests països han rebut recursos molt quantiosos des de l'època de la independència pràcticament no s'ha aconseguit a cap d'ells que s'abandoni una situació de subdesenvolupament màxim, de pobresa màxima. Però en qualsevol cas, sobre aquestes visions més pessimistes jo crec que s'imposa un criteri positiu i que ha de moure'ns a l'acció.

En definitiva, s'intenta establir quins són els instruments tècnics, teòrics, per anar poc a poc obrint-se pas en aquest complex món de la lluita contra el subdesenvolupament. I hi ha bon acord en identificar una sèrie d'instruments, o de bones pràctiques, pràcticament de validesa universal. Faré referència a algunes d'elles, suficientment consensuades dins dels organismes internacionals que pensen sobre cooperació i a les agències de cooperació dels principals donants. Són uns punts de vista, a més, bàsicament acceptats per aquells governs que reben l'ajuda i que saben fer un bon ús i una bona identificació d'ella.

Aquest esquema, per dir-ho així, de la cooperació ideal estaria centrat en diversos elements. En primer lloc, una bona planificació, un bon establiment de quines són les polítiques a mig termini del govern donant, de tal manera que puguin implicar-se de forma correcta en les polítiques del govern receptor i d'aquesta manera es trobi un punt d'acord entre ambdós. En segon lloc és necessari un procés, i estic parlant ara més en concret de cada esquema autònom de cooperació, un esquema de coordinació, de tal manera que totes les ajudes que sorgeixen d'un mateix Estat, dels diferents departaments ministerials en el cas espanyol o de la cooperació descentralitzada, de gran vigor en els darrers anys, ha d'estar adequadament coordinat a efectes de que no es produeixin duplicacions i no es carregui a l'Estat receptor amb la necessitat de coordinació quan el mateix Estat donant no és capaç de

dur a terme aquestes polítiques de coordinació. Precisament s'està carregant en aquest cas sobre l'Estat receptor, per definició un Estat dèbil institucionalment, una responsabilitat que no és capaç d'assumir l'Estat donant. És necessari, en tercer lloc, organitzar uns bons instruments metodològics de gestió del cicle dels projectes que permeti una identificació correcta dels projectes i una consideració adequada de diversos elements que es troben en l'entorn dels projectes, com és la qüestió mediambiental, l'enfocament de gènere, consideracions culturals, etc. Els projectes, a més, han de ser executats raonablement, amb eficiència, amb escassetat de recursos, per definició intentant fer el millor ús d'aquests recursos escassos. En quart lloc, en aquest marc de bones pràctiques, els projectes han de ser avaluats, s'ha d'analitzar la pertinença, l'eficàcia, l'eficiència, l'impacte i la sostenibilitat d'aquestes accions de cooperació. Si no es produeix una aproximació molt rigorosa a aquesta àmbits serà impossible saber si realment els projectes han complert amb el seu paper i, per tant, no obtindrem ensenyaments que podrien ser útils en futurs processos de presa de decisions i en la necessària retroalimentació que cada experiència de cooperació, que cada projecte, ha de tenir sobre tots els altres projectes en marxa. I això és molt rellevant no només respecte les polítiques de l'Estat donant, ja que a més està fent ús de recursos públics, sinó fonamentalment pel que fa a les polítiques de l'Estat receptor donat que, i això passa sovint en països petits, l'impacte de projectes que nosaltres aquí considerem petit o mitjà pot ser de grans dimensions en un país del Sud i per tant les consideracions sobre la seva eficàcia poden inspirar grans línies polítiques. Nou element dins aquest esquema que ens porta a considerar l'eficàcia de la cooperació és la necessitat, no s'ha mencionat fins ara però és obvi, d'un increment sostingut de recursos. Probablement s'ha de vincular aquest increment de recursos, aquesta quantitat de la cooperació, amb la qualitat de la cooperació. Només funcionant ambdues acompassadament tindran sentit. Recursos, increment pressupostari sense més raons, pot portar a majors problemes dels que resol. No només cal un increment de recursos sinó per descomptat una execució pressupostària dels mateixos àgil i rigorosa. És necessària, a més, una coherència entre les diverses polítiques que formen el marc de les relacions internacionals. La política de cooperació és un element central, després intentaré elaborar una mica aquesta idea, però és un element central de les relacions entre els Estats i entre les societats però no és l'única, indubtablement hi ha àmbits de política comercial, de política agrícola, de política pesquera per descomptat, de relacions d'inversió, etc., que si no s'intenten fer coherents amb la política de cooperació probablement el que es vagi avançant en un front es perd en els altres. És necessària també la concertació entre donants, de poc serviria que hi hagués una coordinació entre totes les institucions donants d'un determinat Estat si després fos impossible establir una concertació entre els donants que arriben a un país i de que nou, com he dit abans, carregués sobre la responsabilitat del país receptor les necessitats d'ordenar una cooperació que, a més, en ocasions arriba en abundància i de cop. I és fonamental, per últim, en aquest ordre d'elements que dono probablement seria el primer, el més rellevant de tots ells, un diàleg fluid, intens, amb els països i les poblacions receptores en un marc de corresponsabilitat, de codecisió, d'associació, s'utilitza sovint la paraula de partenariat, crec que és preferible utilitzar aquestes paraules que impliquen exactament el que volen dir. És una decisió conjunta sobre les polítiques de cooperació que tanmateix hauria d'estar liderada, en tot cas, pels governs dels països receptors que són els que tenen la responsabilitat clau d'identificació de polítiques adequades.

En tot aquest marc d'accions de la cooperació, la cooperació governamental, almenys en el model espanyol, la cooperació dirigida i executada directament per l'Administració o per les Administracions Públiques si unim a la governamental la desenvolupada per Ajuntaments, Diputacions i Comunitats Autònomes, aquesta cooperació ha anat deixant un pas creixent a les Organitzacions No Governamentals, sigui en els projectes que desenvolupen autònomament utilitzant els seus propis recursos, o sigui a base de mecanismes de cofinançament amb els quals compten pràcticament totes les Administracions Públiques. Per fer referència a les xifres de

l'any 98, d'aproximadament dos-cents setze mil milions de pessetes que van dirigits, repeteixo, per part de totes les Administracions Públiques espanyoles a la cooperació, un altíssim percentatge és executat a través de les ONG. Per part dels recursos de l'Agència de Cooperació són uns dotze mil milions, per part de la cooperació descentralitzada podem considerar que és al voltant de vint mil milions, la qual cosa ens dóna que uns trenta-dos mil milions de pessetes de tota la cooperació espanyola és canalitzada a través d'ONG. Això significa un 15% dels recursos, però si anem a l'apartat de programes i projectes, és a dir si deixem de banda altres components com és l'apartat de crèdits tous, els microcrèdits que prenen vida aquest any per primera vegada, el finançament multilateral, si deixem de banda aquests elements, si anem en concret a l'apartat de programes i projectes, que pot ser al voltant de setanta mil milions de pessetes, tenim que és una quantitat ja molt més rellevant, el 45%, pràcticament la meitat el que s'executa a través de les ONG.

El que vull dir amb aquestes xifres és que resulta ja molt difícil fer referència a cooperació oficial i a cooperació d'ONG com dos apartats absolutament diferenciats. Tot i que dins les pràctiques de la cooperació espanyola, almenys de la cooperació que es desenvolupa des de la Secretaria d'Estat de Cooperació, s'ha arribat a una certa distribució de papers, que podem discutir si és la més correcta o no, es concentren els projectes del sector social, els petits projectes en els apartats pressupostaris en les línies de cofinançament amb ONG, i els "projectes majors", o més institucionals es desenvolupen per la cooperació oficial. De fet, malgrat que existeixi aquesta relativa distribució de papers, el fet autèntic és que les ONG actuen en un àmbit que moltes vegades es confon o es barreja amb l'àmbit de la cooperació oficial. També podria ser pertinent analitzar si això és bo o no, si amb aquesta identificació d'àmbits de treball les ONG i els seus projectes guanyen o perden en eficàcia.

Tot i considerant aquests àmbits comuns d'intervenció, de treball, crec que hi ha abundants exemples de presència d'ONG en els quals el seu protagonisme és especialment clau, especialment rellevant. I vull fer menció d'algun d'ells. En primer lloc en l'àmbit de la sensibilització social sobre problemes de desenvolupament i sobre la pobresa en el món. Crec que hi ha un acord generalitzat en aquesta mena d'actuacions, quan es realitzen amb una bona identificació, són en general molt positives, evidentment són molt més difícils de quantificar, és molt més difícil utilitzar instruments d'avaluació convencionals però crec que hi ha una percepció generalitzada en l'opinió pública de que aquestes campanyes són positives i mobilitzen sectors de la societat sobre problemes dels quals probablement no n'havien sentit a parlar. Crec, amb tot, que és necessari introduir una prevenció, en aquestes campanyes. S'ha de ser caut quan s'insisteix en què la política de cooperació, l'increment de recursos, resoldrà els problemes del subdesenvolupament. Crec que no és així, crec que els problemes del subdesenvolupament es resolen, com abans he presentat breument, a partir de polítiques adequades per part dels Estats receptors, amb els recursos suplementaris que precisin en cada moment per part dels Estats donants i en un marc de relacions internacionals més equitatiu, però probablement és fàcil caure en demagògies si s'afirma que amb increments sostinguts de recursos, fins i tot la majoria dels donants, es resoldran els problemes del subdesenvolupament. Com tota la tasca de la cooperació, especialment la desenvolupada per les ONG, va molt vinculada al deure ètic, a l'impuls ètic, crec que s'ha de ser especialment caut en no presentar la qüestió del desenvolupament, del subdesenvolupament, com un problema senzill de resoldre i immediat. No és així i no ha estat així ni tan sols en països en els quals han rebut durant molts anys una gran quantitat de recursos. Hi ha factors estructurals de complexa comprensió, però que incideixen en aquests processos.

En segon lloc, juntament a aquesta sensibilització general sobre la tasca del desenvolupament que representen les ONG hi ha algunes campanyes concretes

dirigides a objectius molt específics i que sí han aconseguit, o que sí van orientades a objectius molt concrets i que sí han aconseguit un èxit raonable. Crec que tots tenim al cap la campanya iniciada a favor de la prohibició de les mines antipersones. Això ha portat a resolucions internacionals, que jo estimo seran de raonable i progressiu compliment en els propers anys, i a programes de cooperació bilaterals de les grans organitzacions internacionals, molt mobilitzades en l'àmbit del desminat, per exemple a l'Àfrica austral, em vénen al cap alguns projectes de gran impacte que intenten poc a poc anar resolent les terribles seqüeles de processos de guerres civils a tots aquests països. Sens dubte la campanya llançada aquests dies en favor de les dones d'Afganistan és d'una gran rellevància, planteja de forma brutal en primer pla qüestions que d'una altra manera passarien ignorades a una gran part de la població, el seu objectiu per descomptat és a mig termini, però sens dubte representarà una aportació fonamental en una conscienciació internacional sobre la situació de les dones en aquest i altres països islàmics i probablement posarà als governs que se senten suficientment sòlids com per avançar amb aquestes polítiques, els posaran en suficients inconvenients i problemes u males situacions des del punt de vista internacional com, esperem, vagin poc a poc, o si no és poc a poc de forma immediata, resolent aquesta situació lacerant per a les dones en tots aquests països. Les campanyes de nens del carrer a països d'Amèrica del Sud, a Brasil, a Colòmbia, crec que han tingut també una utilitat molt gran i han mobilitzat a població allunyada d'aquestes causes, que s'enfronta amb la necessitat de prendre partit una vegada que ho coneix de manera directa, de manera immediata.

Un àmbit molt habitual de treball de les ONG ha estat també la tasca en emergències, en catàstrofes, en les grans catàstrofes humanitàries que, com deia abans, hem conegut de primera mà en una gran quantitat de països, malauradament, i amb unes dimensions amb prou feines imaginades, potser en moments de major eufòria en els quals s'estimava que la superació de la guerra freda donaria un dividend de la pau que podria servir per finançar processos de desenvolupament, s'estimava també que la ruptura dels grans blocs ideològics deixaria definitivament allunyades les grans conflagracions i en canvi el que s'ha observat és que s'atomitzen els escenaris de conflicte, proliferen i, en definitiva, que la guerra freda estimulava alguns processos d'enfrontament però esmorteïa, amb mètodes per descomptat poc subscriptibles, uns altres.

En aquestes emergències, en aquestes grans catàstrofes, la intervenció de les ONG especialment en la tasca immediata de distribució d'aliments, de fer front a les situacions terribles en els camps de refugiats, crec igualment que pot qualificar-se com de molt positiva, però no s'ha d'oblidar que han estat algunes d'aquestes crisis les que han desencadenat un procés molt crític amb la tasca de les ONG, fins fa poc gairebé inexistent en els mitjans de comunicació per exemple. Crec que no totes les crítiques han estat justificades, crec que la tasca a la qual s'enfrontaven en els Grans Llacs era de dimensions gairebé apocalíptiques, però crec al mateix temps que la crítica en aquestes situacions és pertinent, és positiva, és constructiva i ajuda a millorar l'exercici per a la tasca malauradament en futures catàstrofes que tots temem que se segueixin produint. Però la tasca en els Grans Llacs, la presència fins i tot de vegades desordenada, de vegades voluntarista, d'organitzacions jo crec que va acabar amb una etapa en la qual les ONG pràcticament havien viscut alienes a un esperit de crítica, per part d'elles mateixes en bona mesura però també per part de l'opinió pública. En aquest sentit la posada en entredit d'alguna de les accions i d'alguna de les activitats crec que és pertinent. Repassant articles de premsa d'aquests anys es troben algunes afirmacions terribles, algunes afirmacions molt dures; en una parlava per exemple de que les ONG havien acabat, precisament pel seu afany de protagonisme, en una crisi immanejable, havien acabat fent un paper gairebé favorable a allò en què intentaven lluitar, en el predomini de les milícies genocides hutus en els camps de refugiats. Indubtablement no era només la responsabilitat d'aquestes entitats, jo crec que tota la societat internacional va intentar fer front amb recursos no

sempre escassos, de vegades abundants, però amb recursos maldestres a una situació possiblement immanejable, i les ONG precisament per aquest protagonisme que van tenir en la crisi van patir una bona part de les crítiques com a conseqüència del relatiu desordre i el desenfocament que va suposar el manteniment dels camps més enllà probablement del període raonable. En un article a "El País" es parlava de les ONG com de l'últim crit en qüestió de santedat. Són consideracions crec que excessivament cíniques, escèptiques i a les quals els hi manca el contrapès de l'esforç, de vegades titànic, al qual s'enfronten. Però probablement una part de les ONG havia presentat davant la societat l'objectiu del desenvolupament i de la lluita contra la pobresa i contra les catàstrofes com una tasca relativament accessible i en poc temps. I en definitiva, el que s'està demostrant és que ni és fàcilment accessible ni per descomptat ho serà en poc temps. Un altre article d'"El País" titulava les seves consideracions sobre la presència en concret als Grans Llacs: "Les ONG: solidaritat, caritat o rentat de consciència". Crec també que algunes d'aquestes acusacions són producte d'un procés d'incorporació de les ONG al món de l'acció en cooperació més recent que en altres països i, per tant, en la qual les consideracions ideològiques de tots els fronts es mantenen de forma acrítica i no es porten fins a les seves últimes conseqüències.

Si anem a l'àmbit dels programes i projectes convencionals, entre cometes, és a dir, els que fan referència a sectors socials bàsics, educació, salut, abastiment d'aigües o els projectes una mica més moderns de construcció institucional, de recolzament a processos d'enfortiment municipal per exemple, en els quals les ONG són molt actives, honestament crec que en l'àmbit de les ONG sorgeixen els mateixos problemes, els mateixos dubtes, en quant a la seva eficàcia que en l'àmbit global de l'ajuda oficial al desenvolupament dels projectes executats directament per les Administracions. Hi ha problemes sobre la identificació, sobre l'execució òptima, sobre la viabilitat o sostenibilitat dels projectes, sobre l'acceptació dels projectes per part de les poblacions beneficiàries com a projectes idonis i sobre, en definitiva, si la proliferació de petits projectes realment té impacte clau en processos de desenvolupament. Aquesta qüestió és estratègica. És preferible avançar en un marc de petits projectes l'impacte dels quals en petites col·lectivitats, comarques, grups ètnics, marginats o barriades, es veu de forma immediata? O és preferible intentar dipositar la confiança en projectes de major quantia en els quals s'acapara una massa de recursos capaços d'un impuls crític en situacions de subdesenvolupament i considerar precisament que aquestes situacions de pobresa, lacerant a determinades zones, són conseqüència d'un marc econòmic i polític més ampli? En definitiva, és preferible anar pal·liant les situacions de pobresa més aïllades o anar a projectes amplis que es barregin de forma sí molt més clara en processos de polítiques públiques orientades a sectors i considerar que precisament d'aquestes grans polítiques públiques s'obindrà l'abandonament de la pobresa per masses de la població? No hi ha resposta al respecte més enllà del que abans he mencionat com a bones pràctiques de cooperació. Totes aquestes bones pràctiques s'han de complir i després la cooperació tindrà un major o menor efecte depenent d'aquestes pràctiques i a més d'un entorn global, estructural, propi i internacional.

Pel que fa a la posada en marxa d'aquests programes i projectes més petits, per entendre'ns, crec que hi ha alguns punts sobre els quals val la pena fer algunes consideracions. Crec que sovint, i aquest és un tema de discussió probablement que ens podria portar hores, les ONG tendeixen a concentrar-se bé en ONG contraparts bé en un entorn conegut de forma molt més difosa com a societat civil, i es tendeix a veure a les organitzacions polítiques de forma excessivament negativa. Crec que això deriva d'una visió excessivament estreta del que és polític, com excloent d'allò ètic, d'allò solidari, allò polític com a molt més partidari de l'exercici immediat del poder i més allunyat del que poden ser els interessos generals. Això es nota en l'elecció de

contraparts, en l'elecció de projectes i de vegades en una consideració global sobre l'ajuda oficial al desenvolupament, o l'ajuda al desenvolupament executada per les ONG com apartat del que s'entén en termes molt amplis com a política exterior. Sembla que hi ha unes relacions conflictives entre política exterior i política de cooperació i, tanmateix, jo crec que habitualment i quant més petit és el país, o més desarticulat, o més remot, més es nota, és molt habitual que les ONG compleixin un paper polític en aquells països, en aquelles poblacions beneficiàries a les quals arriben. Normalment arriben a petites comunitats, identifiquen projectes, contraparts, contracten personal, mobilitzen recursos, prenen postura sobre qüestions complexes, que tenen una incidència clau en els processos polítics de la comarca, de la regió a la qual arriben. El govern receptor entén habitualment que aquesta cooperació que arriba, sigui per la via directa dels governs donants, sigui a través de la via més autòctona o autònoma de les ONG amb els seus recursos propis, o a través de la via mixta de les ONG amb recursos obtinguts de les instàncies polítiques, de les instàncies administratives del govern donant, el govern receptor considera l'arribada d'aquesta ONG habitualment com una arribada de tipus polític. Actuarà sobre un entorn en el qual aquest govern, si és un govern responsable –és el punt de partida- té una política, tenen un criteri sobre com abordar el desenvolupament en una determinada regió, i en aquesta política, en aquest disseny, que de vegades és un disseny complex perquè hi participen les mateixes problemàtiques de lluita pel poder, de tensió entre grups, de tensió entre classes o entre grups ètnics idèntiques a les que hi poden participar en molts països desenvolupats, en aquest entorn arriba una ONG que té unes, habitualment i ha de ser-hi a més, unes predisposicions a orientar aquests recursos en un àmbit o altre.

Crec a més que hi ha una distorsió de com són les societats que reben la cooperació. Una certa visió modernitzadora de la cooperació, o del desenvolupament més aviat, en el sentit de que les poblacions dels països receptors, el punt de vista personal de la gent que lluita contra el subdesenvolupament, les lluites de poder en els governs que posen en marxa aquestes polítiques contra el subdesenvolupament, crec que totes aquestes societats són força semblants. Crec que la sena modernitzadora en el sentit de considerar que hi ha uns criteris bàsicament acceptats per tots els Estats i unes pautes que han de seguir per intentar anar superant poc a poc els problemes del subdesenvolupament, crec que és un punt de partida que es pot adaptar amb moltes peculiaritats a cada cas però que il·lustra més que entorpeix la tasca d'anàlisi. A més les ONG, i ha de ser així, han de prendre partit sobre els grans temes del desenvolupament, de vegades assumits de forma molt conflictiva en totes les societats i els països en desenvolupament, sobre l'ajustament estructural, la liberalització de l'economia, les intervencions humanitàries, la condicionalitat democràtica, el paper de l'empresa privada, el paper del sector cooperatiu, el bilingüisme en comunitats ètniques, en definitiva són factors polítics. Poden deixar-se de banda, pot intentar reforçar-se, i s'ha de reforçar, el paper neutral del donant en tots aquests entorns però no es pot ignorar que és necessari prendre postura sobre aquestes grans qüestions. Si s'estima que un Estat no ha de procedir a fer un ajustament estructural que disminueixi la grandària del sector públic poc es pot iniciar un projecte de cooperació amb aquell Estat receptor, amb aquell govern, que efectivament considera que la situació de la seva política fiscal i pressupostària anirà millor si s'acull al que són criteris d'ordenació o criteris restrictius.

Hi ha un altre moment fonamental en el qual la tasca d'execució de projectes de les ONG es juga l'eficàcia dels mateixos, i és l'elecció de les contraparts. Sovint aquestes contraparts són triades a nivell comunitari, a nivell municipal, i habitualment l'Estat receptor ho accepta, li sembla adequat que hi arribin recursos, però necessàriament també ha de, el propi govern de l'Estat receptor, tenir una opinió clara sobre si va a favor de les seves polítiques aquest enfortiment del nivell municipal o comunitari quan el propi nivell estatal no és adequadament sòlid. Quan al mateix nivell estatal li

manquen, en ocasions, recursos. Es plantegen a més, crec que això és molt perillós, en ocasions competències en eficàcia entre diversos nivells d'Administració.

D'altra banda s'ha de considerar si és adequat institucionalment l'enfortiment de les petites ONG locals en entorns polítics en els quals els propis partits i sindicats del país són encara incapaços de servir com a instrument adequat per a la canalització de les demandes públiques. Estem promovent l'enfortiment d'aquestes ONG i de vegades poden desbordar als partits polítics en un moment encara embrionari d'aquests.

És complexa també, i determinant en el procés d'eficàcia, la identificació de sectors. Abans he fet referència a una certa distribució de papers en la cooperació oficial espanyola. Sembla que el més adequat és que siguin les ONG les que realitzin la tasca d'identificació i execució de projectes en els sectors socials bàsics, en les petites comunitats; la cooperació oficial executada directament per l'Administració aniria als grans projectes de tipus institucional, infraestructures, etc. Això passa no només a l'Administració central sinó també en la cooperació descentralitzada, on habitualment es recorre a projectes de petita mida en aquests àmbits socials bàsics i executats per ONG a través de processos de licitació oberta.

Una altra qüestió que m'agradaria plantejar. Abans feia referència als projectes socials, petits o grans. Molts d'aquests projectes estan centrats en el sector cooperatiu, el que s'anomena el sector popular. És l'àmbit idoni per a la dinamització de polítiques de creació de sector privat en aquells indrets on no existeix? Han de concentrar-se totes les activitats de cooperació d'ONG en l'àmbit d'eradicació de la pobresa? Han d'eludir aquests projectes, orientats a aquests sectors socials, un altre tipus de projectes que potser no estiguin tan específicament inclosos en el sector que la Cimera de Desenvolupament Social de Copenhaguen ens deia que havia d'anar dirigit el 20% dels recursos de desenvolupament? Han d'anar els recursos només als països menys avançats? En el cas espanyol, per exemple, és molt notori l'interès, l'arribada dels recursos, als països centreamericans. Si utilitzéssim l'ortodòxia dels grans donants internacionals estem dedicant més recursos a aquests països de Centreamèrica dels que en la bona ortodòxia de la cooperació hauria de dir-se que haurien d'anar als països en situació més catastròfica d'Àfrica o d'Àsia. Són temes per a la discussió. Crec que juntament a una atenció prioritària a determinats sectors o a determinats països no s'ha d'abandonar la idea de que altres països que potser hagin superat aquest llistó de la pobresa absoluta no se'ls ha de deixar mancats de recursos externs, perquè precisament el que s'està fent amb aquest missatge és en certa manera desincentivar polítiques eficaces de desenvolupament, mentre que s'estan mantenint de forma permanent polítiques de cooperació amb països que per raons alienes a la voluntat dels seus governs, o per pròpia ineficàcia dels governs, són incapaces de posar en marxa polítiques eficaces i adequades de lluita contra la pobresa.

Crec per últim, en aquests consideracions que ens van situant en l'òrbita de l'eficàcia, que és necessari tenir molt clar el biaix ideològic i el criteri amb el qual cadascú s'apropa als problemes del subdesenvolupament. Per descomptat em sembla terrible que sota la suposada etiqueta de connotacions ideològiques, com he dit abans amb les connotacions polítiques, no crec que les connotacions ideològiques tinguin res d'erroni ni facin mal a les polítiques de desenvolupament. El que és difícil, el que és problemàtic és ocultar-les, ignorar-les o pretendre que no es tenen. Però crec que és un risc autèntic anar de plantejaments ideològics omnicomprensius i determinants, interpretatius de tota la realitat a una nova visió ideològica basada en un determinat criteri de la correcció política, del que s'ha i no s'ha de fer, en el qual a més, de forma terrible de vegades, està absent aquest sentit crític que ha de guiar totes les nostres accions.

He recollit de forma no sistemàtica, però per integrar el que m'agradaria que fos una presentació conjunta en la qual he ordenat alguns elements que crec que estan en l'ànim de tots, algunes opinions recents de persones representatives de determinats països, a alguns els conec bé, que ens parlen de la cooperació, ens parlen de l'eficàcia dels projectes i tenen punts de vista que per descomptat no caben en aquest entorn de la correcció política ni de l'autocomplaença amb el que es fa. En una reunió de cooperació, celebrada recentment a Barcelona, es parlava sobretot dels projectes a Centreamèrica i em va cridar molt l'atenció una intervenció de l'alcalde d'Atitlán, si no m'equivoco, a Guatemala, en què va plantejar un problema amb el qual s'enfrontava el seu municipi. Hi havia abundància, ens deia aquest alcalde, d'ONG europees que arribaven al seu municipi, que induïen, en aquesta tasca d'identificació de contraparts i projectes, demandes de cooperació de determinats sectors o ONG locals. Aquestes demandes de cooperació, induïdes, promogudes o reactivades, al seu temps plantejaven una introducció aquesta sí de tipus polític de demandes al propi municipi que l'Ajuntament, un Ajuntament incipient en un entorn molt recentment democràtic, es veia literalment incapaç de coordinar, incapaç de fer-hi front. Es produïa, per pressions populars que ell estimava induïdes, una distorsió del seu mecanisme, del seu criteri d'assignació de recursos.

Fa poc vaig tenir oportunitat de contemplar una intervenció també molt cridanera en aquesta línia. A l'OCDE, a París, al Comitè d'Ajuda al Desenvolupament, un guardià de l'ortodòxia en termes de cooperació, es va fer una discussió pública sobre estratègies de partenariat li diuen, de corresponsabilitat o d'associació en la cooperació, en la qual es va convidar a una sèrie de països del Sud, amb presència no només dels seus governs sinó també de personatges destacats de la societat civil, de l'entorn cultural. Va participar en aquesta presentació, una presentació en la qual hi estaven intervenint els 21 membres del CAD, el Secretariat, el Comitè de Desenvolupament, en fi, com he dit abans una mica l'entorn més ortodox de la cooperació, hi participava un periodista moçambiqueny del diari "Notícies" de Maputo, que va venir a dir, sense massa embuts, que en el seu país en concret, que és un país estrella en quant a la recepció de cooperació, s'estava plantejant de forma brutal pel govern –ell ho veia així, per descomptat el govern no ho deia així- una competència deslleial dels projectes i de les polítiques de cooperació amb les pròpies polítiques públiques, desenvolupades amb molta feina per aquest govern i que a més determinava molt sovint una captació de quadres imprescindibles per l'Estat moçambiqueny i que, per raons molt humanes, es trobaven en l'entorn de treball de les ONG.

Llegia aquests dies una aportació, que recomano si es té interès per passar d'aquesta visió més teòrica a un entorn més concret de cooperació, de Fernando Abaga, un bon economista de Guinea Equatorial. Ell és representant-resident adjunt del PNUD a Malabo i que fa unes consideracions en el seu llibre *La ayuda externa en el desarrollo en Guinea Ecuatorial*, que parteix de la consideració desastrosa del seu país en termes de desenvolupament i el paper que en això hi hagi pogut tenir l'ajuda. Llegiré un parell de paràgrafs perquè crec que ens poden il·lustrar. Diu Abaga:

"Moltes idees considerades sagrades a Guinea Equatorial no surten ben parades en aquest llibre, tals com la prosperitat econòmica abans de la independència, el paper sempre positiu de l'ajuda externa, les altes taxes de rendibilitat en els projectes productius, la manca de recursos humans qualificats al nostre país i altres. Els fidels creients en aquestes idees possiblement consideraran aquest llibre com una heretgia o una profanació de llocs sants. (...) A Guinea Equatorial els recursos externs substitueixen l'estalvi intern, els projectes productius substitueixen el sector privat i els experts estrangers substitueixen els professionals nacionals".

És un llibre interessant perquè no parla de qüestions difuses i abstractes, parla projecte per projecte de quin ha estat el paper dels donants i com, per exemple, per

enunciar, enumerar, les seves crítiques més clares, com –i ell és un partidari de l'ajuda, no està en contra de l'ajuda- però com en concret al seu país, l'ajuda ha tingut un caràcter substitutiu, ha creat una inèrcia pidolaire en una bona part de la població, la esmorteït la crisi global i ha frenat processos polítics de reivindicació, ha debilitat l'Estat i la iniciativa privada, i a més no ha tingut capacitat per part d'un país petit de ser adequadament absorbida per aquest país. És molt crític, per exemple, amb l'assistència tècnica estrangera, ell advoca pel que anomena “principi mínim d'intervenció possible” i és, en definitiva, un llibre clarificador per molts dels temes que tracta. És, per exemple, molt heterodox però, crec que de nou aportant idees, en el capítol que dedica a la participació de la dona i l'enfocament de gènere en una realitat africana i subdesenvolupada.

No vull allargar-me gaire més, tenia aquí un altre tema preparat per plantejar en aquesta visió de teòrics, experts i professionals de països del Sud sobre el desenvolupament. Tenia algunes cites d'Enrique Krause –un intel·lectual mexicà que recentment ha escrit molt posant en entredit tota la ideologia dominant a Mèxic- i crec que té una aproximació amb la qual jo, en concret, tinc molt en comú, pel que es refereix a un dels temes que millor representen aquesta visió ideològica, jo crec que esbiaixada, de les ONG, aquesta irrupció política però sense ser política de les ONG en un projecte concret, com és la situació a Chiapas i la valoració de les polítiques indigenistes i de les consideracions i el factor ètnic a Chiapas. Ell, en definitiva, ve a dir que hi ha una promoció per part de determinats sectors a Mèxic molt promoguda i, en definitiva, encoratjada per ONG estrangeres, una promoció d'una visió indigenista com a solució, i un indigenisme com a solució a una gran part dels problemes de la pobresa a Mèxic. Ell, en aquest sentit, és un modernitzador, diu que aquest fonamentalisme indigenista portarà una major confusió sobre el veritable i el lacerant problema de Mèxic que no és ètnic, sinó social i econòmic, en definitiva, la pobresa. Hi ha una frase que crec que pot clarificar alguna d'aquestes consideracions que ha fet sobre el paper ideològic de les organitzacions del Nord quan arriben al Sud, ideològic sense voler ser ideològic, sense presentar-se com a tal, diu Krause en aquest article de fa uns dies, que “(...) Gràcies a la invaluable col·laboració del Govern *priista* en els seus nivells estatals i locals i a les seves tropes paramilitars, la ideologia neoindigenista ha aconseguit convertir Mèxic en la capital mundial del rentat de consciència. Ara passa que un alemany, un italià, un francès, poden transferir còmodament les seves culpes històriques a Mèxic, nova meca de la discriminació, l'opressió i el racisme”. En definitiva, això no ho diu Krause, però ho dic jo. Crec que si l'única visió que es té de Mèxic, per esmentar un cas que conec millor, recentment, és una visió molt esbiaixada del que està passant a Chiapas, i no es presenten pràcticament en els mitjans de comunicació els avenços que s'estan fent recentment en la conformació d'un aparell institucional ideal democràtic, s'està començant a presentar una part del problema, i s'està compartint malament i si a partir d'aquesta visió del que passa a Chiapas les ONG europees es mobilitzen per bloquejar en el Parlament Europeu un tractat ja negociat que pot portar a un marc privilegiat de millores comercials de Mèxic amb Europa, si això s'aconsegueix, la meva opinió personal és que no s'haurà aconseguit un favor a la causa de la lluita contra la pobresa, en un país que té encara altíssima com és Mèxic. Per descomptat la situació a Chiapas és una situació terrible, d'injustícia, d'opressió, de misèria, d'assassinats sistemàtics, però crec que s'ha d'entendre en base als temes del que està passant, en base a la postura del govern central, en base a unes consideracions que ens hagin d'allunyar, és la meva opinió, que ens hagin d'allunyar de consideracions de complexitat ètnica i solucions de tipus mil·lenarista quan el que, com diu Krause, el que s'està dilucidant aquí és un problema brutal de pobresa pel qual hi ha instruments sobrants, de lluita contra la pobresa, de promoció de la justícia, dels drets individuals de l'educació bilingüe, etc. Però sense distorsionar aquesta tasca necessària de propagació del que és la injustícia a regions concretes, i es converteixin precisament aquests elements els centrals del debat, encoratjant a partir d'aquí postures que jo crec que no promocionen ni donen elements per lluitar contra la pobresa, sinó que ho entorpeixen i ho fan més complex.

Crec que he presentat força elements que poden suscitar la conversa, el diàleg, alguns he de reconèixer que premeditadament els he fet més polèmics, no coincideixo amb tots, no coincideixo amb les cites que he dit en la seva totalitat, amb algunes sí, podria haver introduït algun altre element més, però el meu ànim simplement ha estat presentar durant aquests minuts, bàsicament el que són interrogants de la cooperació, de l'eficàcia de la cooperació i de les vies de lluita contra el desenvolupament i he intentat centrar-me més específicament en la tasca que realitzen les Organitzacions No Governamentals. Crec que amb tots aquests elements ens situem en un àmbit crític que propicia, en definitiva, com deia Maria Comín en la presentació de les jornades, que propicia el debat sobre el que ha de ser i caracteritza la cooperació a diferència de qualsevol altra política pública, de qualsevol altra iniciativa, i és que la cooperació ha d'estar avui orientada a la cooperació pel desenvolupament, a l'ajuda oficial al desenvolupament tal com ho coneixem, ha d'estar orientada a la seva desaparició quant abans millor. Moltes gràcies.

Intervencions

- Les ONG han de tenir un paper polític i ideològic, i si no hi ha una cooperació directa amb els Estats és perquè ells són els causants de la pobresa existent. En referència a Chiapas, qui aplicarà els mecanismes d'ajuda? Perquè fins ara l'únic mecanisme aplicat per l'Estat mexicà ha estat un estat de guerra contra els indígenes i contra els pobres camperols...

No sempre he reconegut, crec jo, que les ONG realitzin un paper polític i ideològic. De vegades sí, i és honest dir-ho, jo crec que això situa el debat en els seus justos termes. El problema és quan precisament s'al·lega una certa neutralitat en la presència de les ONG i a partir d'aquesta neutralitat s'intenta escapar als mecanismes habituals de debat i crítica. Això és el que em sembla un problema: quan l'ONG fa clar el seu punt de vista, en definitiva, identificant projectes, identificant contraparts, ja hi ha un pronunciament polític sobre quines poden ser les vies de treball en un determinat país, això no és el problema. El problema, crec jo, és quan s'encobreix. Pel que fa a les polítiques de desenvolupament dels Estats, jo crec que la responsabilitat del desenvolupament és dels Estats i l'obligació de les societats, en primer lloc, és la d'intentar construir Estats democràtics i Estats eficaços. I aquesta ha de ser la primera política pública de desenvolupament, a tots els països ha de ser la construcció d'Estats eficaços, representatius, democràtics. Aquesta és la primera política pública, des del meu punt de vista, no entenc com pot articular-se un procés de desenvolupament al marge dels Estats. Primera qüestió. Crec que desqualificar els Estats, o posar en entredit la seva tasca precisament per consideracions de com ho fan en un lloc o en altre, els Estats estan, i més que els Estats els governs, estan destinats a ser modificats i a ser canviats bàsicament a través de processos polítics autònoms. Però crec que tampoc les societats són alienes a aquests problemes, és a dir, entendre que els governs són essencialment o no lluiten i que en canvi les societats s'autoregulen i estan orientades a una visió en consensual, de bé comú, etc., crec que és una visió també ingènua de les societats del Sud que són també societats molt complexes i que precisament per viure moltes vegades en situacions properes a la supervivència, els xocs i els conflictes d'interessos no són tampoc ni ben intencionats i moltes vegades sí són molt brutals.

Abans feia referència a la situació a Chiapas. Hi ha una tendència a creure que els mecanismes consensuals de presa de decisions a les societats indígenes orienten al bé comú. Són mecanismes moltes vegades brutals en els quals la situació de la dona està molt pitjor que el que és l'entorn de les poblacions rurals però no ètniques, són mecanismes en els quals la dissidència es castiga durament, i són mecanismes a més, en els quals precisament amb una mena de visió messiànica de la situació, no necessàriament s'orienta l'activitat d'aquestes societats autoregulades al bé comú. O sigui que pot ser escèptic sobre els Estats, sobre els governs, sobre les societats, sens dubte hi ha grups de poder, hi ha cacics, hi ha veritats que s'han d'acceptar de forma crítica, etc. Respecte Chiapas, el meu punt de vista en el conflicte de Chiapas, i en general en els conflictes a Mèxic, és que el país està canviant i està canviant bàsicament gràcies a que els partits polítics d'oposició estan ben articulats i han plantejat un repte al partit que durant molt de temps ha governat el país, i que aquest repte precisament està generant processos polítics i socials fonamentals en la transformació del país. En concret, crec que si a Mèxic en lloc d'enfortir als partits d'oposició se'ls desqualifica i se sacrilitza la societat civil, o l'element indígena al marge dels elements i dels instruments que amb molt de treball s'han construït de canalització del dissens polític –com són en concret els dos partits d'oposició- crec que es fa un servei escàs al que pot ser la superació de conflictes terribles a Chiapas. Perquè hi ha un conflicte addicional a l'ètnic, que és el religiós, del qual se'n parla molt poc, amb comunitats en bloc a l'òrbita evangelista o a l'òrbita catòlica, amb tot el que suposa aquesta adscripció en bloc a un entorn religiós o altre. Conflictes brutals per la tinença de la terra, conflictes derivats de desplaçats ètnics però ni tan sols de Chiapas, perquè durant molts anys el govern mexicà va promocionar l'arribada a Chiapas de

grups indígenes d'altres zones de la República, desplaçats indígenes de les zones de guerra, precisament per manca de simpatia amb determinats grups polítics, i tots en un entorn brutal de mort, desolació i enfrontament. El que he intentat ha estat introduir aquests elements des d'un punt de vista institucional perquè crec que una bona part dels mecanismes polítics estan adequadament inventats i estan ben catalogats en quant als seus avantatges i inconvenients com per intentar cada vegada que es construeix o que es fa front a una situació de subdesenvolupament, fórmules màgiques que en definitiva crec que no funcionen bé. Crec que enfortir i reforçar l'Estat és una bona idea, i enfortir i reforçar els partits polítics, normalment influiran en què l'Estat se sanegi, i l'Estat sigui més democràtic i tingui més en consideració el punt de vista de les poblacions.

- La cooperació pot existir sense Estat, podem buscar alternatives més enginyoses perquè, en realitat, als Estats els interessa l'existència del subdesenvolupament...

No conec realment alternativa d'organització als Estats, tenen problemes però jo crec que el que s'ha d'intentar és treballar perquè els superin. Cada Estat és diferent de l'Estat del costat. Hi ha Estats que sí intenten, crec jo, processos de desenvolupament considerant el punt de vista de les seves poblacions. A partir del moment en què existeixen mecanismes de control sobre l'activitat dels governs, aquests es cuidaran de posar en marxa polítiques eficaces. En quant a alternatives al model estatal, pot ser que les hi hagi, però ni les conec, ni crec que es tracti del tema de discussió ara mateix. Quan parlo d'Estat, parlo d'Estat en sentit ampli. M'és igual Estat central, o a nivells municipal o estatal menor o municipal, etc. No crec que hi hagi alternativa. No he pretès en cap cas culpabilitzar les ONG dels problemes d'eficàcia, he dit que una bona part dels problemes als quals s'enfronten són molt similars als de la cooperació oficial, són pràcticament idèntics. Crec que el tema que ens reuneix avui era més aviat l'activitat de les ONG i per això m'he centrat més en el que crec que poden ser els trets més definidors dels problemes d'actuació de les ONG. Molts els comparteixen amb la cooperació oficial, fins i tot altres són més greus que la cooperació oficial i molta major responsabilitat.

- No té perquè haver-hi cap contradicció entre la cooperació que duen a terme l'Estat i les ONG, sinó que poden ser complementaris en la implementació dels projectes de cooperació.

Hi ha un àmbit en el qual, tot i que amb problemes, en la cooperació oficial estem raonablement satisfets, que són els processos de construcció o reforçament de l'Estat a Centreamèrica. En concret el cas de Guatemala, és un cas molt clar. En el cas de Guatemala s'estan duent a terme bàsicament tres línies de treball, per dir-ho així. Per anar a un cas pràctic: una de reforçament de l'Estat, del poder judicial, legislatiu, etc., fins i tot cossos de seguretat, que es desenvolupa per definició gairebé des de l'administració central. Crec sincerament que en el cas de Guatemala hi ha un punt de vista estès entre tots els partits i totes les organitzacions que el primer que s'ha de fer és construir un Estat que gairebé era inexistent fins llavors. Hi ha un cas molt clar que és el de la construcció de l'administració fiscal. A Guatemala pràcticament no es pagaven impostos, perquè les polítiques públiques eren pràcticament inexistents en molts àmbits. L'Estat s'ha de construir, especialment després dels acords de pau, i tots els partits polítics hi posen molt d'èmfasi, en què qüestions com el finançament de les polítiques també incloses en els acords de pau, han de realitzar-se a partir d'una ampliació de la base recaptatòria i això implica una reforma completa de tot el sistema. El poder judicial, per exemple, és evident que en llocs com Guatemala, el que es trigarà molt de temps a construir si no s'avança en un procés de construcció d'una justícia equitativa per a tothom, per molt que es consideri la posada en marxa de la normativa democràtica, aquesta mai no es podrà aplicar, perquè la justícia estava en una situació terrible. Aquí hi està treballant l'administració central. Hi ha un segon nivell

interessant que és el del poder municipal. Aquí s'estan posant en marxa uns projectes en col·laboració a Espanya amb governs regionals o amb institucions locals. S'està enfortint el que es considera que serà a Guatemala, probablement només hi haurà dos nivells de govern, el nivell central i el nivell municipal, però un nivell municipal reforçat, amb la importància addicional de que molts municipis a les eleccions municipals es va aconseguir mobilitzar tota la població, mai no s'havia votat massivament, i en canvi s'ha aconseguit mobilitzar la població. Hi ha alcaldes indígenes en alguns municipis i probablement això serà el començament d'una visió, d'una participació, d'una mobilització dels indígenes a l'activitat política. Aquests programes municipals inclouen per una banda el que és el reforçament, la institució municipal i la posada en marxa de petites polítiques, i petites actuacions en els àmbits propis de competència municipal, portada d'aigües, etc. I després està el tercer sector, que és lluita contra la pobresa en el sentit més estricte, projectes de desenvolupament sanitari, educatiu, etc., pel qual, a les convocatòries d'ONG sí es dona una atenció especial a aquelles iniciatives per part de les ONG en aquest àmbit. Jo crec que aquest esquema que tampoc funciona de manera perfecta és un esquema possible, es troba aquest paper predominant de l'administració central en un àmbit, una barreja de col·laboració entre administració central i cooperació descentralitzada en el segon, i una presència majoritària d'ONG en el tercer. Podria ser un model, no sé si és el més adequat però així està funcionant.

- Quins són els criteris per destinar l'ajuda oficial al desenvolupament, si aquests criteris són desinteressats o hi ha alguna cosa darrere de tot això.

Jo crec que són una barreja de criteris. Abans es parlava una mica sobre l'impuls ètic i la qüestió de l'interès mutu. Jo crec que si s'introdueix el criteri de l'interès mutu, per una banda es poden mobilitzar més recursos des de l'Estat donant, en primer lloc. En segon lloc, s'obren vies de lluita contra el subdesenvolupament, que crec que són positives com són el comerç i la inversió, amb la complementarietat dels fluxos, i per altra banda, es treballa amb un factor i un criteri que és permanentment mantingut al cap pels governs dels Estats receptors. És política desenvolupada en uns entorns durs, amb els conflictes socials brutals i per tant amb una consideració dels objectius de vegades brutal i orientada a fins molt concrets, molt específics i no sempre guiada tampoc per criteris de solidaritat, sinó de maneig de situacions explosives amb un marge de maniobra molt curt. Que a l'obertura de mercat hi ha un interès per part de l'Estat que obre aquest mercat d'aconseguir beneficis, és així. Que això necessàriament sigui dolent pel país que rep aquestes exportacions que se li poden donar condicions per exportar al mateix temps, doncs crec que hauria de ser així. En definitiva, si es miren les xifres de l'ajuda oficial amb les grans xifres del desenvolupament, l'ajuda oficial és una part ínfima. És a dir, estem concentrant el debat sobre la política de desenvolupament sobre un dels elements que el financen, que és el menor. Els grans elements que són els recursos del comerç, la possibilitat de batallar per esquemes comercials i aranzelaris més generosos, l'arribada d'inversions privades o la capacitat de promoure l'estalvi intern sembla que queda al marge. Jo crec que l'adequat és introduir tots els elements en aquest esquema aïllar el que és un element de pura presència comercial, una presència comercial rapaç, o pot haver-hi una presència comercial interessada, perquè moltes operacions comercials o inversions no estan orientades a acabar amb aquesta exportació concreta, sinó a aconseguir un flux permanent d'exportacions que creïn riquesa addicional. Crec que es pot veure de forma una mica menys rígida. Hi ha efectivament aquest element molt, molt immediat i molt brutal però també hi ha elements jo crec positius entre els grans fluxos de recursos entre països.

- La importància de la cooperació no de la posada en marxa del projecte de cooperació sinó del seu posterior autososteniment...

Afortunadament per a mi no és la meva oficina la que dona els finançaments a ONG, participem en processos més amplis. Estem intentant millorar alguns instruments

tècnics, com he mencionat de vegades a costa de la paciència de les ONG, a les quals demanem molts requisits, però no com a ànim burocràtic, estem intentant afinar el que són els instruments d'elaboració de projectes amb una finalitat d'eficàcia tot i que probablement en aquesta primera etapa estiguin donant molts mal de caps i en som conscients, però no és ànim de creació de burocràcia.

- Com es pot creure en una política de desenvolupament promocionada des dels Estats, governs, ONG, de països que estan creant destrucció, mort, misèria als països anomenats subdesenvolupats, com es pot digerir això.

Jo parlo de la cooperació espanyola que és molt més modesta en les seves aspiracions que intenta identificar una sèrie de països, en els quals s'estima que Espanya pugui aportar alguna cosa. Abans es preguntava per què a Amèrica Llatina. És curiós i s'observen totes les convocatòries d'ONG, o pràcticament totes, de governs autònoms, d'ajuntaments, de la pròpia administració central, com sempre apareix aquesta percepció perquè s'estima que hi ha una capacitat de mobilització social de recursos per part de totes les instàncies quan la cooperació va dirigida a un país que resulta més proper, més accessible, que es coneix. No sé massa bé a quin país estava fent referència, però la meua menció és a la cooperació espanyola, que no té per descomptat cap presència neoimperial a molts àmbits, sinó molt més modesta, amb els recursos que es mouen no es podria plantejar altra cosa. És una política de cooperació d'una potència mitjana, fins i tot un petit donant dins del GATT, no condiciona polítiques autònomes dins dels països receptors i crec que si es consideren tots els fronts de la cooperació, la descentralitzada, les ONG, és raonablement respectable amb les societats i amb les poblacions dels països beneficiaris. A dir que en altres cooperacions ja no em pronuncio. Sí és molt difícil cooperar amb països amb estats repressors, és molt difícil. La temptació és allunyar-se i no fer absolutament res. Això és portar la clàusula democràtica a les seves últimes conseqüències. Això pot ser pertinent, això produeix en alguns països receptors massius de cooperació, produeix processos de reacció pública que de vegades porten a caure el govern receptor, però en aquest cas també es pot penalitzar doblement les poblacions, o sigui que el debat és pertinent, em sembla molt bé el seu plantejament, però per descomptat jo tampoc tinc respostes massa clares per això. És complex.